

Peter Mráz

Ján Hollý a jeho spomienka na rodisko

Domovom, z ktorého vzišiel Hollý, nie je len obec Borský Sv. Mikuláš, sú ni-
mi aj „Búre“, ba celé Záhorie. Štefan Krčméry o tomto priestore píše: „Slovák
cestujúci z Bratislavy na Kúty s pohnutím hľadieva na rodný kraj Jána Hollého.
Je to široká rovina, role i pastviny, z ktorej vycnievajú osamelé stromy i viež-
ky kostolíkov. Od východu rovina uzavretá je dlhým svetlým pásom Malých
Karpát. Na západ pokračuje rovina k rieke Morave a jej tokom, namierená je
s celou svojou epickou šírkou k hrdému Devínu, čnejúcemu pri vtoku Mora-
vy nad Dunajom. Nikde azda necítiť tak sugesciu Veľkej Moravy ako v tomto
kraji, z ktorého vyšiel jej veľký pevec.“¹ Čitateľ očakávajúci, že Hollý sa v svojej
tvorbe pokúsi zachytiť atmosféru, scenériu a realie svojho rodného kraja, nie
je sklamaný. Hollý vytvoril viacero subjektívne ladených topografií, z ktorých
niektoré sú evokovaním miest z jeho rodného Záhoria. V každej z nich ume-
lecky oslávil miesto, ktoré mu bolo istým spôsobom blízke. Zjavné ale je, že to-
pografia dotýkajúca sa lokality z jeho rodnej obce, Ságelskej studničky, je mu
predsa len najbližšie.

Neprekvapí preto, ak sa k objektu svojej ódy *Na Ságelskú studenku* priho-
vára ako k *bóranskej útecho obci*.² Asociuje tým nielen jej pomáhajúcu silu, ale
svoj vzťah k nej (studňa sa nachádza v básnikovom rodisku). Hollého koreš-
pondencia síce nič nevraví o priležitosti jej zrodu, ale možno predpokladať,
že existovala. Bola ňou pút do Šaštína, v rámci ktorej Hollý ako pútnik pre-
chádzal rodnou obcou a pristavil sa pri studni, ku ktorej ho v mladosti viedla
cesta. Táto informácia je však v básni podaná implicitne. Podáva ju na stvár-
ňovanej téme jej zaangažovaný subjekt. Implicitne podal informáciu o prile-

¹ KRČMÉRY, Štefan: *Poznámky*. In: HOLLÝ, Ján: *Výber z básní*. Turčiansky Sv. Martin 1925, s. 161

² HOLLÝ, Ján: *Dielo Jána Hollého VIII. Pesne. Rozličné básne*. Trnava 1950, s. 152 – 153

hýbali, nevedeli najst odstup od nej, hoci legitimita skúmania tohto myšlienko-
vého prúdu v slovenských podmienkach bola podľa môjho názoru nespochybná,
a taká je dodnes.

Nádaský ocenil nielen celkový prístup, ale aj mnohé detaily, napríklad upo-
zornenie, že ani jeden z popredných priekopníkov myšlienky socializmu na
Slovensku nebol pôvodom Slovák a že sociálni demokrati sa proti náboženstvu
vo všeobecnosti takmer nikde radikálne nevyjadrovali (veď mnohí jednodu-
chí robotníci, ktorých chceli získať pre ideu socializmu, boli veriaci), ale záro-
veň kritizovali nenásytných, chamtivých, po bohatstve bažiacich, väčšinou od-
národných kňazov. Pritom naopak, občas v intenciách myšlienok blízkych
kresťanskému socializmu vyzdvihovali na druhej strane kňazov sociálne citia-
cich, ktorí spolu s jednoduchými ľuďmi žili v podobnom nedostatku, cítili s ni-
mi a snažili sa im v rámci možností pomáhať.

Nesledoval som detailne osudy všetkých Nádaského iniciatív v slovenskom
prostredí, neprináležalo mi to v niektorých (najmä cirkevných) oblastiach ani
ako príslušníkovi iného náboženského vierovyznania, ani ako mladšiemu ko-
legovi. Vždy však budem ľutovať, že po Nádaského odchode do Šaštína sa náš
vzájomný kontakt prerušil a naše večerné debaty v Dome saleziánov dona Bos-
ca na rohu Záhradníckej a Miletičovej ulice v Bratislave neďaleko môjho tr-
valého bydliska sa predčasne skončili a pokračovali už iba v rámci sporadic-
kej korešpondencie. No stopy v mojej duši, ktoré tento vzťah zanechal, boli
a dodnes sú výrazné a nezabudnuteľné. Cítil som, že Nádaský konal v zmysle
hesla rehole saleziánov: „Da mihi animas, cetera tolle.“ (Daj mi dušu, ostatné
si vezmi.) A jeho konanie nepochybne zanechávalo stopy aj v dušiach iných.

Nádaský bol pre mňa vždy symbolom tolerancie, veľkorysosti a preziera-
vého hodnotenia ľudí i vecí. Hoci – pri všetkej korektnosti a vždy chápanúco –
nenechával nepovšimnuté ani moje nedostatky alebo myšlienkovú poplatnosť
dobovému prostrediu: „Kto chce,“ napísal v svojich hodnotiacich poznám-
kach, „nájde v Hajkovi aj určitú umiernenú poplatnosť, no oplatilo sa vyniesť
na svetlo hodnoty dobra, pravdy a krásy, hoc aj cestou komunizmu“. Tie cesty
bolo načim hľadať, aby nezanikli hodnoty ducha. A Hajko to dokázal, lebo si
kládol otázku: „Existuje spôsob, ako byť lepšími?“

Pre mňa bolo takéto posudzovanie mojej práce, netajím, azda až priveľmi
lichotivé a možno aj nezaslúžené. Ale jeho význam bol v tom, že ma povzbu-
dilo k ďalšej práci a ku korekcii niektorých myšlienok a vzťahov. Bez Nádaského
hodnotenia by sa bol môj profesionálny život vyvíjal pravdepodobne od-
lišným spôsobom. Jeho prednosťou bolo vlievať nádej a vyzývať k aktivite. Bol
mužom otvorených dverí.

žitosti k vzniku básne značí zainteresovať jej subjekt na spracovaní témy. Tou je v prípade sledovanej ódy viera v pomáhajúcu silu Boha. Ságelská studnička, Boží dar, má totiž onú živú vodu po celý rok. Je obcerstievajúcou vodou života:

*Sotva sa najde iná i ve ďalšej končíne studňa,
Čo smadného bi vác čerstvivala nežli ti ľudstva;
Vác sili, vác piteľom svím dávala vládi.*

Tí, čo nepohrdnú vodou Ságelskej studničky, nie sú len domáci, ale aj *putujúci vedľa pocestní*, ktorí si v nej, idúc na púť do Šaštína, *smad skrocujú, a vlačú zachríplé odspevu hrdla*. Ako pútnici kráčajú pri nej do šaštínskeho chrámu Sedembolestnej Panny Márie, aj domáci chodia k Ságelskej studničke. Berú si z nej vodu *od madu chutnejšú, a ode všeho nápoja sladšú*. Studnička je synekdochou chrámu, voda z nej posilňujúcim Božím darom:

*I preto nábožní teba Bóraňi dávno kamenním
Zavreli osklepeňim, a trvácim počtli chrámkom
(...)
Nad vchodem aj dverním a na prázném stred čela míste
Vítazného milíu udvihnuľi postavu Jána,
Někái čo bezbožním bol útopen v Modlave králem.*

Svet, v ktorom je znázornená Ságelská studnička, je však, prirodzene, koreaný už len spomienkou básnika:

*Jak visoké nad tvím sa ženú brezi v oblohu chrbtem!
A v tíchu spí-ľi veter, klaňajú sa ti rízkó haluzmi;
Keď však sa prebuďi, a milostné postane váňi,
Rozveseními po tvěj metajú až strežce kosírmi.*

Hollého básnická predstavivosť tu má podobu, povedali by sme dnes, filmového záberu. Z pohľadu na studničku kamera vzlietne nahor a uzrie majestátnosť okolostojacích briez. A odrazu sa z prudkého pohybu dostane do pokoja, konáre sa klaňajú, vietor spí, je ticho. Len vánok to ticho naruša, aby sa nám básnik prihovril. Spieva pieseň oslavujúcu domov:

*Jak zase tam pred tvími živé oko dvermi napospol
Rozvírá, a hravím zvlažujúce trávu miháňim*

*Pod tkaňinú kvítá do širého sa tíšne potóčka,
Čo pres píski rízé blúdními sa ľedva unášá
Vľnmi, a za trasavé slúži stromu beztva zrkadlo.*

Studňa, venovaná pamiatke sv. Jána Nepomuckého, bola určená pre pocestných, Ságelská studnička pre domácich. Rozpomínajúc sa na dvojediný objekt, ktorý Holly svojom skladbou adoruje, je jeho subjekt obojím: pocestným aj domácim. V mladosti bol tým, kto ju chválil pre vodu obcerstievajúcu pri poľných prácach, z čias dospelosti je tým, kto z nej pije ako pocestný. Chce ju oslavovať, kým *zhola jestliže len z vlastních ñevitevre ma príudov / Umka*. Do tohto verša sa slovnou hrou (zhola – Holly) ukryl sám autor.³

Azda práve v tomto momente sme na hraniciach interpretácie. Samozrejme, reťazec interpretácií aj v prípade Hollého básní môže byť nekonečný. Je ale nutné uvedomiť si, že v tom prípade, ako píše Eco, „universum diskurzu intervenuje tak, že formát encyklopedie omezuje. A text není nic jiného než strategie konstituující universum svých interpretací – ne-li přímo legitimních, tak aspoň legitimizovatelných. Všechna další rozhodnutí použít volně text odpovídají rozhodnutí rozšířit universum diskurzu.“⁴

Čítať Hollého ódu *Na Ságelskú studňku* v medziach korektnej interpretácie preto neznamená porovnávať skutočnú studňu s jej hollovským obrazom. Cesta k obídieniu tohto faktu nie je možná. A to ani cesta Evy Fordinálovej, ktorá usudzuje, že pri písaní ódy musela do Hollého „preniknúť platónovská *melanchólia sveta ideí* z atmosféry tohto čarovného zákutia“, keďže si na ono miesto spomenul a „po vyše štyridsiatich rokoch ju dokázal vyvolať v obrazoch z podvedomia do veršov“.⁵

Voda vo fikčnom svete básne, ktorá sa *ľedva unášá* cez duny piesku, je iluzórnym zrkadlom, v ktorom nie je možné pozorovať všetko to, čo pri pohľade vidíme dnes. Je v nej možné vidieť to, o čom Holly píše v svojom texte. Príležitost je v skladbe *Na Ságelskú studňku* zastretá zásluhou subjektu citovo zainteresovaného na jej téme. Tento spôsob zastierania príležitosti textu je však u Hollého ojedinelý. Väčší priestor dostal v Hollého príležitostných básňach subjekt, ktorý je citovo chladným konštruktom.

³ TURČÁNY, Viliam: *Na krásnú záhradu Hollého Jána*. Bratislava 1972, s. 12

⁴ ECO, Umberto: *Lector in fabula*. Praha 2010, s. 77

⁵ FORDINÁLOVÁ, Eva: *Ján Holly (1785 – 1849)*. Bratislava 2003, s. 294